

Intervija ar īpašu uzdevumu ministru sabiedrības integrācijas lietās Oskaru Kastēnu

Laikraksts: Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai

Autore: Baiba Lulle

Publicēta: 05.03.2007.

Vadīt procesu vai griezt lentītes?

Oskars Kastēns: «Vairāk jādomā par vecu cilvēku, nevis geju diskrimināciju» Par to, vai sabiedrības sašķeltība ir tikai politiķu rūpala vai arī plašākas sabiedrības sāpe, un vai tā mazināma ar institucionālām metodēm un programmām, Neatkarīgā iztaujāja integrācijas lietu ministru Oskaru Kastēnu (LPP).

- Kas šķel mūsu sabiedrību? Vēsture, politika, nauda, mentalitāte, muļķība, bailes...

- Daudzi faktori, Latvijas gadījumā vēsture jo īpaši, kas latviešu kopienai un krieviski runājošajām tautām bieži raisa dažādas nesaprašanās. Reģionālās reformas klibošana savukārt veicinājusi sašķeltību starp lauku un Rīgas iedzīvotājiem, bagātie kļūst bagātāki un nabagie nabagāki.

- Bet vai šos faktoros var mazināt ar mākslīgām integrēšanas programmām? Vēsturi ar tām neizmainīs, bet sociālo diferenciaciju varbūt labāk mazināt ar ekonomiskiem instrumentiem? Varbūt tieši otrādi - vajadzīga neafīšeta pieeja, nevis mesidžs - mēs tevi tagad integrēsim?

- Nevienam cilvēkam nevar integrēt pret viņa gribu. Bet ar ekonomiskiem pasākumiem vien nav iespējams atrisināt pretrunas. Ja paraugāties uz 50

60. gadu ASV, pēc Otrā pasaules kara tā bija visbagātākā valsts pasaulē, ekonomiski plaukstoša, bet tās iekšējās pretrunas, melnādaino protesti liecina par to, ka labklājība nav brīnumnūjiņa, kas atrisinās daudzas problēmas. Arī Francija ir labklājības valsts, bet redzējām, kādi iebraucēju nemieri notika Parīzes priekšpilsētās!

Esmu pārliecināts, ka sekretariāts ir nepieciešama institūcija, un fakts vien, ka visās Baltijas valstīs ir šādi integrācijas sekretariāti, Skandināvijas valstīs - pat īpašas ministrijas, liecina par to, ka sekretariāts ir nepieciešams.

- Tikai tāpēc, ka ir citās valstīs? Vai redzat, ka Latvijā sekretariāta darbības laikā panākti būtiski rezultāti? Mazākumtautību izglītības reformas protestus tas nespēja slāpēt, 16. marta, praida gājienos neiztiek bez skandāliem, somāliešu bēgļi, citi melnādaini cilvēki tiek piekauti un nozāķāti...

- Tā ir spekulācija, bet jājautā, kas būtu, ja nebūtu sekretariāta? Tad visas šīs starptautiskās institūcijas, kas brauc uz Latviju, gan no EDSO, gan no Eiropas Padomes, uzraudzības komisijas par mazākumtautību lietām mums varētu pārnest, ka valstij nerūp šie jautājumi. Pirms pāris gadiem Latvijas valstij tika veltīti daudzi kritiski vārdi. Jautājumu, ar kuriem nodarbojamies, ir pietiekami daudz. Sekretariāta darba pamatā ir sešas valsts programmas, ieskaitot atsevišķu programmu čigānu integrācijai, par kuru interesējas arī citas Eiropas valstis.

- Kas ir tie lielie mērķi, uzdevumi, aktuālākās integrācijas problēmas un to risināšanas iespējas?

- No aktuālākajām lietām, kam jau šobrīd pievērsta liela mediju uzmanība, jāmin 2. jūnijā plānotais seksuālo minoritāšu gājiens. Ļoti aktīvi jāstrādā pilsoniskās sabiedrības stiprināšanā, jo Latvijā, salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, pilsoniskā aktivitāte ir ļoti zema. Mums vairāk nekā 85% iedzīvotāju nav iesaistījušies nekādās sabiedriskajās aktivitātēs. Daudz jāstrādā ar sabiedrības izglītošanu. Eurobarometra pēdējie dati liecina, ka vairāk nekā 60% iedzīvotāju nezina savas tiesības, ja viņi tiek diskriminēti.

- Kāpēc homoseksuāļu tiesību jautājumi tā saasinājušies pēdējos gados? Vai tā ir kāda organizēta starptautiska kampaņa, masonu sazvērētības, izpratnes maiņa, vērtību pagrimums....

- Man grūti izskaidrot šo fenomenu. Latvijā homoseksualitātes jautājums kopš neatkarības iegūšanas nemaz nebija tik akūts. Atceros, kā deviņdesmito gadu vidū viena latviešu un viena vācu meitene pie Brīvības pieminekļa sarīkoja kāzas, cilvēki paskatījās, un nekāda milzīgā ažiotaža nebija. Manuprāt, liela kļūda bija tā, ka pirmais homoseksuāļu gājiens 2005. gada vasarā tika asociēts ar to, ka homoseksuālisti publiski iet uz baznīcu savā dievkalpojumā. Ja ņem vērā aptauju datus, kas rāda, ka ap 80% cilvēku Latvijā sevi uzskata par ticīgiem, kādām kristīgajām konfesijām piederošiem, domāju, tas ļoti aizvainoja ticīgos un radīja negatīvu pretreakciju.

- Pēc tam, kad LPP izteica pretenzijas pret sadaļas iekļaušanu par iecietības veicināšanu pret seksuālajām minoritātēm nacionālās iecietības veicināšanas programmā, valdība atlika jūsu iecerēto grozījumu izskatīšanu. Ar kādu pozīciju startēsiet nākamnedēļ?

- Šobrīd cenšos saprast, cik nopietns šis jautājums ir. Tiesībsarga biroja dati liecina par to, ka 2004. gadā par diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ Valsts cilvēktiesību birojā netika saņemta neviena sūdzība, 2005. gadā - 8 sūdzības, 2006 - 9. Salīdzinoši - pērn vien bija 200 sūdzību par diskrimināciju cilvēka rases vai tautības dēļ. Mums vairāk vajadzētu strādāt šajā virzienā. Arī Eurobarometra dati rāda, ka Latvijā par sāpīgāko vairums cilvēku atzīst diskrimināciju uz vecuma pamata (ja jums ir 50 gadu, pamēģiniet dabūt labu darbu!), otrajā vietā ir invaliditāte, bet seksualitāte daļa trešo, ceturto vietu ar etniskās izcelsmes diskrimināciju. Es gaidu mirkli, kad būs tikpat liela interese palīdzēt tiem, kuri tiek diskriminēti visvairāk.

- Kā darbojas homoseksuāļu lobījs, cik ietekmīgs, aktīvs tas ir? No kuras puses jūtat lielāku spiedienu - praidistu vai partijas?

- Īpašu spiedienu nejūtu. Protams, arī Eiropā ir liels geju lobījs, domāju, ka arī daudzi eiroparlamentārieši, kuri cīnās par geju tiesībām, jūnijā būs arī Latvijā. Arī tā pati ILGA, Starptautiskā lesbiešu un geju asociācija, pie saviem labajiem darbiem min to, ka Roko Butiljone netika apstiprināts par eirokomisāru, ka, pateicoties viņu aktīvam atbalstam, par Eiropas padomes ģenerālsēkretāru kļuva Terijs Deiviss, nevis Austrijas pārstāvis Valters Švimmers, kurš savulaik iebildis pret homoseksuāļu tiesību paplašināšanu savā valstī. Šis geju lobījs ir visās dalībvalstīs.

- Kur, jūsuprāt, ir homoseksuāļu tiesību robeža attiecībā uz, piemēram, laulībām, bērnu adopciju, skolu programmām? Cik tālu tieši Latvijas sabiedrībā varam atļauties iet?

- Domāju, šis jautājums jārisina Tieslietu ministrijai. Es esmu aizsūtījis vēstules geju organizācijām Latvijā ar lūgumu izteikt savu viedokli par to, kur viņi saredz savu diskrimināciju un ko viņi vēlas - vai tikai iziet ielās 2. jūnijā vai ko vairāk. Šobrīd

sakāpināto emociju dēļ ir grūti saprast reālo situāciju. Personīgi man bērnu adopcija homoseksuāliem pāriem nešķiet atbalstāma.

- Tūlīt jau sāksies tradicionālās 16. marta kaislības. Vai tās ir sabiedrības sašķeltības rādītājs vai lielās politikas mākslīgi uzpūsts burbulis?

- 16. marta piemiņas diena radās trimdā, Daugavas vanagu rindās. Ja viņi redzētu, kā šodien šis datums tiek politizēts, domāju, viņi to nebūtu aktualizējuši. Mums, latviešiem, ir pietiekami daudz dažādu citu datumu, kaut vai tā pati Lāčplēša diena...

- Nu jau jūs runājat kā Valsts prezidente!

- Mūsu 20. gadsimta vēsture ir traģisku datumu pilna, mēs gandrīz vai katrā mēnesī varētu atrast vienu tādu dienu, kurā varētu pieminēt mūsu karavīrus, patriotus!

- Tad vajadzētu liegt pieminēt šo datumu un likt pieminēt to, kuru norādīs valsts?

- Nedomāju, ka 16. martu vajadzētu liegt pieminēt, bet mums ir tik daudz vietu, kur to darīt, kaut vai tie paši Brāļu kapi. Šobrīd cīņas tiek iznestas centrā, un es piekrtu prezidentei, ka šī datuma izcelšana valstiska patriotisma izrādīšanai ir kļūda.

- Kopš 2004. gada 16. novembrī Latvijā atzīmē Starptautisko iecietības dienu, arī sekretariāts piešķir simbolisku summiņu. Vai nav tāda ķeksīša ievilkšana? Nosakām to 16. martā, un paskatāmies - kā veicas?

- Šāda ideja vēl vairāk uzkurinās kaislības no visām pusēm. Labāk lai iecietības diena paliek, kur tā ir, un 16. marts paliek kā Leģionāru piemiņas diena.

- Bet jautājums ir - vai notiek darbs pēc būtības vai arī tikai starptautiskajā iecietības dienā piepūšam balonus, EDSO vērtē - uztaisām sekretariātu?

- Domāju, ka notiek arī darbs pēc būtības. Es gribētu aktualizēt jautājumu integrācijas, iecietības veicināšanā par aktīvāku sadarbību ar masu medijiem, kam ir liela ietekme sabiedrības viedokļa veidošanā. Eurobarometrs rāda, ka, pēc trešdaļas Latvijas iedzīvotāju domām, mediji ir lielākie diskriminācijas formu veicinātāji. Es varbūt nedomāju krievu un latviešu medijos kopumā, bet ir atsevišķi mediji, kur naida kurināšana notiek diezgan neslēptā formā, kaut vai laikrakstā DDD. Mums jāliek pretim pozitīvi piemēri, jāizglīto sabiedrība. Piemēram, Latvijas arābu biedrība veica braucienus pa valsti, lai iepazīstinātu ar savu kultūru - daudzi nemaz nezināja, ka arābs automātiski nenozīmē musulmanis.

- Jūs arī pasniedzat somāliešu bēgļiem biļetes uz Līvu akvaparku, bet tas jau nerisina jautājumu pēc būtības. Interneta portālos, uz ielām netrūkst pret viņiem naidīgu reakciju. Jūs aicināt pastiprināt Krimināllikuma normas par rasistiskiem uzbrukumiem, bet tā jau tāda pātagas pieeja, kam nav nekāda sakara ar integrēšanu. - Protams, bet te var vilkt paralēles ar braukšanu dzērumā. Izglītošanas darbs, kampaņas tikai nedaudz palīdzēja samazināt traģisko bojāgājušo statistiku, bet, kad tika ieviesti stingrāki sodi, šī statistika strauji sāka iet uz leju. Tāpat ar rasismu. Mums ir ES, Lisabonas stratēģijas, uz zināšanām balstīta sabiedrība, bet, ja gribam, lai Latvija ilgtermiņā būtu konkurētspējīga, mums būs vajadzīgi speciālisti no ārzemēm. Man būs kauns, ja atbrauks strādāt kāds cilvēks, kurš nesīs Latvijas uzņēmuma vārdu pasaulē un kuru piekaus uz ielas tikai tāpēc, ka viņš ir indietis.

- Varbūt arī šo procesu var kaut kā vadīt, varbūt labāk piesaistīt, piemēram, bijušās padomijas cilvēkus ar zināmu mentalitāti nekā mentāli svešu islāma, Austrumu zemju darbaspēku?

- Ā, jūs gribat palielināt krievvalodīgo iedzīvotāju skaitu Latvijā!
- Tagad arī moldāvi ar Rumānijas pilsoņu pasēm var strādāt Eiropā...
- Iekšlietu ministrija ir izstrādājusi jaunu imigrācijas koncepciju, kurā piedāvāti vairāki scenāriji. Domāju, ka šī gada laikā vadībai tomēr nāksies iezīmēt tos virzienus, no kurām valstīm, uz kādiem nosacījumiem un kādos tautsaimniecības sektoros ļaut strādāt iebraucējiem.

Manuprāt, ņemot vērā mūsu vēsturiskos kontaktus, mums būtu daudz izdevīgāk šeit redzēt bijušo PSRS valstu iedzīvotājus, jau pieminētos moldāvus, ukraiņus. Piemēram, Baltkrievija jau ir nokavēta. Tur celtnieki var nopelnīt pāri par tūkstoš eiro. Nevajag domāt, ka Latvija ir vieta, uz kuriem visi rausies. Tā varētu būt pievilcīga Vidusāzijas valstīm, kur vidējā alga ir ap simt dolāri.

- Kā lielu veikumu minat darba grupas izveidi, lai veicinātu izceļojušo Latvijas iedzīvotāju atgriešanos. Vai tas nav blefs, sevis un citu mānīšana? Kas ir tas konkurētspējīgais piedāvājums vidēji vai samērā zemu kvalificētam cilvēkam ar desmit eiro darba stundas likmi Īrijā, Lielbritānijā?

- Neesmu tik naivs un neuzskatu, ka cilvēki pēc tā, ka Latvijā viņi saņēmuši neadekvātu atalgojumu, aizbraucot uz ārzemēm, sākuši normāli pelnīt, ceļot un atpūsties, uzreiz skries atpakaļ. Bet mums vismaz jāmēģina kaut ko darīt. Tikos ar Valsts nodarbinātības aģentūras speciālistiem, kuri septembrī dosies uz Īriju ar konkrētiem priekšlikumiem, kas varētu būt pievilcīgi. Cits aspekts - šobrīd pēc poļiem par otro lielāko viesstrādnieku kopienu Īrijā kļuvuši rumāņi. Kad tur vairāk sabrauks rumāņi un bulgāri, kas būs gatavi strādāt par dempinga cenām, mūsējiem liksies, ka samaksa vairs nav tik laba.

- Tomēr labāka nekā Latvijā.

- Domāju, ka mūsu algu pieaugums atsevišķos sektoros, tajā pašā būvniecībā, kur bija lēcieni par 25%, ir rādītājs. Tiklīdz mums izdosies vairāk sakārtot šo pelēko sektoru, arī pie mums celtniecībā varēs nopelnīt pietiekami labi.

- Kā no integrācijas aspekta vērtējat LPP līdera Aināra Šlesera priekšlikumu piešķirt pašvaldību vēlēšanu tiesības nepilsoņiem?

- Es to uztveru kā diskusijas sākumu, jo skaidrs, ka koalīcijas partneri to vēl neatbalsta. Būtu vērts dziļāk papētīt igauņu pieredzi un, balstoties uz secinājumiem, pieņemt lēmumu. Pirms nav izanalizēti visi riski, vēl neesmu par visiem simt procentiem gatavs šo ideju atbalstīt.